

Визначення вартості будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, що є складовою вартості будівельних робіт із залученням державних коштів

Сергій Гнетнев,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С.Бокаріуса», м. Харків, Україна, e-mail: gnetnev_1960@ukr.net

Євген Аккужин,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С.Бокаріуса» м. Харків, Україна, e-mail: nizhukka@ukr.net

Денис Новоспаський,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С.Бокаріуса» м. Харків, Україна, e-mail: grumvald@gmail.com

Розглянуто специфіку визначення вартості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій. Проаналізовано нормативні документи, що регулюють вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, що є складовою частиною вартості будівельних робіт, виконаних із залученням державних коштів. Сформульовано пропозиції з метою вдосконалення проведення таких експертиз.

Ключові слова: договір підряду; будівельні роботи; підрядник; вартість будівельних робіт; кошторис будівельних робіт; компенсація витрат підрядника та належна йому винагорода.

Determination of the Value of Building Materials, Products, and Structures as an Integral Component of the Cost of Construction Works Involving Public Funds

Sergiy Gnetnev, Yevgen Akkuzhyn, Denis Novospaskyi

The specifics of ascertaining the value of building materials, products, and structures are explored. Normative documents governing the pricing of building materials, products, and structures, which are an essential element of the cost of construction works funded by the government, are analyzed. Suggestions for enhancing the execution of such evaluations are outlined.

Keywords: construction contract; construction works; contractor; cost of construction works; construction estimate; reimbursement of contractor expenses and rightful compensation.

Складовою вартості будівельних робіт є вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, дослідження з визначення вартості яких доручають судовому експерту-товарознавцю.

За п. 1.2. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [1] одним із основних завдань товарознавчої експертизи є визначення вартості товарної продукції, яка «складається з машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання». Будівельні матеріали, вироби та конструкції можуть належати до товарів народного споживання.

За ст. 262 Господарського кодексу України (далі — *ГК України*) [2]: «У галузях матеріального виробництва здійснюється виробництво матеріальних благ, призначених як для використання у сфері виробництва в якості засобів виробництва (продукція виробничо-технічного призначення), так і для використання у сфері особистого споживання (вироби народного споживання)».

Як зазначено у ст. 258 ГК України, особливості регулювання господарських відносин залежать від економічної форми результату господарської діяльності.

Будівельні матеріали, вироби та конструкції, вартість яких є складовою частиною вартості кінцевого продукту будівельного виробництва, не можуть бути об'єктами судової товарознавчої експертизи, оскільки вони не є товарами народного споживання.

Одним із основних завдань будівельно-технічної експертизи за п. 5.1. Науково-методичних рекомендацій є «визначення, перевірка обсягів і вартості виконаних будівельних робіт та складеної первинної звітної документації з будівництва та їх відповідність проектно-кошторисній документації, вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва» [1].

Зазначене відповідає змісту ст. 262 ГК України [2].

За ч. 2 ст. 321 ГК України [2] під вартістю робіт за договором підряду мають на увазі компенсацію витрат підрядника та належну йому винагороду.

Відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про ціни і ціноутворення» [3], формування кошторисної нормативної бази, визначення порядку її застосування у будівництві, перевірка дотримання нормативних документів і нормативів обчислення вартості будівництва об'єктів, що споруджуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, установ та організацій, кредитів, наданих під державні гарантії, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері будівництва, містобудування та архітектури. Згідно з п. 1 Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житло-комунального господарства України [4] таким органом є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Абз. 4 п. 21 Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві [5] містить норму: *«У разі коли роботи (будівництво об'єкта) фінансуються із залученням державних коштів, договірна ціна визначається відповідно до вимог нормативних документів у сфері ціноутворення у будівництві»*.

Нормативним документом у сфері ціноутворення у будівництві є ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва» [6].

Оскільки будівництво здійснюється за рахунок бюджетних коштів, розміри компенсації витрат підрядника та належну йому винагороду необхідно встановлювати відповідно до цього ДСТУ: *«При погодженні договірної ціни замовник, розглядаючи її складові, перевіряє ціни на матеріально-технічні ресурси, які повинні прийматися за відповідними обґрунтуваннями (як правило, найменшими при всіх рівних характеристиках) цінами на відповідні ресурси»* [6].

Прямі втрати у вартості будівництва визначають за ДСТУ-Н Б Д.1.1-2:2013 «Настава щодо визначення прямих витрат вартості будівництва» [7]:

«4.4.1. Кошторисна вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій у прямих витратах визначається на підставі нормативної потреби в них, розрахованої виходячи з обсягів робіт, передбачених проектною документацією, та відповідних поточних цін.

4.4.2 Поточні ціни на матеріальні ресурси для будівництва визначаються франко-приоб'єктним складом будівельного майданчика і на встановлену одиницю виміру враховують такі елементи вартості:

- *відпускну ціну;*
- *вартість тари, упаковки і реквізиту;*
- *вартість вантажних робіт;*
- *вартість транспортування;*
- *заготівельно-складські витрати»*.

За Кошторисними нормами України у будівництві: *«система ціноутворення у будівництві базується на кошторисних нормах, нормативах, розрахункових показниках і поточних цінах трудових та матеріально-технічних ресурсів»* [8].

Проведене аналізування нормативних документів свідчить, що вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій належить до прямих витрат підрядника, які необхідно компенсувати під час розрахунку за фактично виконані будівельні роботи. Їх вартість визначають за відпускною ціною будівельних матеріалів, виробів та конструкцій. Тобто замовник зобов'язаний компенсувати підряднику витрати, пов'язані із придбанням будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, вартість яких визначає відпускна ціна, а також супутні витрати, якщо вони є.

Визначення вартості будівельних робіт залежить також від стадії їх виконання:

- *техніко-економічне обґрунтування (ТЕО) (визначення приблизних розмірів інвестицій);*
- *проектування (П) та складання робочого проекту (РП) (визначення проектної вартості будівельних робіт);*
- *уточнення окремих об'єктних та локальних кошторисів;*

- складання ціни пропозиції учасника конкурсних торгів;
- погодження договірної ціни;
- взаєморозрахунки за виконані будівельні роботи.

Конкретний спосіб обґрунтування нормативами не визначено, але можливий широко застосовуваний метод — моніторинг вартості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, необхідних для виконання конкретних будівельних робіт, за показниками регіональних постачальників.

Такий метод потребує знання будівельних технологій та регіональних виробників або постачальників будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.

Інший метод — застосування показників вартості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, що містяться у Програмному комплексі «Будівельні Технології: КОШТОРИС 8» [9]. Застосування цього програмного засобу рекомендовано Державним комітетом будівництва, архітектури та житлової політики України [10].

Одним із методів визначення вартості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій можна вважати прийняття їх вартості на час виконання експертизи із урахуванням індексу зміни вартості промислової продукції. Вибір конкретних методів дослідження роблять зважаючи на фактичний матеріал, умови й мету конкретного дослідження. Методи є упорядкованою системою, у якій визначено їх місце відповідно до конкретного етапу дослідження, який може бути пов'язаний із видом вартості будівельних робіт: передпроектна вартість (техніко-економічне обґрунтування); проектна вартість; договірна ціна; вартість фактично виконаних будівельних робіт. Використання технічних прийомів і проведення операцій із теоретичним і фактичним матеріалом має відбуватися в певній послідовності. Безумовною складовою будь-якого методу є знання будівельних технологій, оскільки вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій залежить від способу та необхідності їх застосування, що відповідає проекту та специфіці умов будівельного виробництва.

Отже, вартість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, що застосовують у будівельному виробництві, є категорією, розгляд якої є компетенцією судового експерта-будівельника.

Перелік джерел посилання

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юст України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15> (дата звернення: 04.09.2023).
3. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5007-17> (дата звернення: 04.09.2023).
4. Положення про Міністерство розвитку громад та територій України : затв. пост. Кабміну України від 30.04.2014 р. № 187 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
5. Загальні умови укладання та виконання договорів підряду в капітальному будівництві : затв. пост. Кабміну України від 01.08.2005 р. № 668 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
6. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва» : затв. наказом Мін-ва регіон. розвитку, будівн. та житл.-комун. госп-ва України від 05.07.2013 р. № 293. URL: https://dbn.at.ua/_ld/11/1113__1.1-1-2013.pdf (дата звернення: 04.09.2023).
7. ДСТУ Н Б Д.1.1-3:2013 «Настанова щодо визначення прямих витрат у вартості будівництва» : затв. наказом Мін-ва регіон. розвитку, буд. та житл.-комун. госп-ва України від 27.08.2013 р. № 405. URL: https://msmeta.com.ua/file/dbn_norma/DSTU/DSTU-N_B_D.1.1-2_2013.pdf (дата звернення: 04.09.2023).

8. Кошторисні норми України у будівництві : затв. наказом Мін-ва розвитку громад та тер-й України від 01.11.2021 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0281914-21#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
9. Будівельні Технології: КОШТОРИС 8 : програма. URL: <https://s-tech.com.ua/ua/pidtrimka/rozrakhunok-koshtorisiv-ukrajina/budivelni-tehnologiyi-koshtoris-8/onovlennya.html> (дата звернення: 04.09.2023).
10. Програмний комплекс «Експерт-Кошторис ПБР». URL: https://msmeta.com.ua/view_koshtorysni_programy.php?id=4 (дата звернення: 04.09.2023).

Особливості проведення судових економічних експертиз використання бюджетних коштів щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за ринкових коливань цін

Ірина Гордієнко,

Сумське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, м. Суми, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8703-5481>, e-mail: svhndise@meta.ua,

Розглянуто вимоги законодавства щодо порядку здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та об'єднаних територіальних громад. Узагальнено об'єкти дослідження та констатовано коло наданих судовим експертам повноважень під час проведення судових економічних експертиз використання бюджетних коштів щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за ринкових коливань цін.

Ключові слова: предмет закупівлі; тендерна документація; тендерна пропозиція; договір про закупівлю; приведена ціна; коливання ціни.

The features of conducting economic forensic examinations concerning the utilization of budgetary funds for procurement of goods, works, and services amid market prices fluctuations

Iryna Hordiienko

The legislative requirements for the procurement procedure of goods, works, and services to meet the needs of the state and amalgamated territorial communities are discussed. The investigation objects are summarized, and the scope of authority granted to forensic examiners during economic forensic examinations concerning the utilization of budgetary funds for procurement of goods, works, and services amid market prices fluctuations is determined.

Keywords: procurement item; tender documentation; tender proposal; procurement contract; contract price; price fluctuations.

Останнім часом збільшилась кількість зловживань під час тендерних закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальних громад, особливо, коли змінилася ціна договору. За фактами розтрата бюджетних коштів під час тендерних закупівель порушуються кримінальні провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 Кримінального кодексу України [1], за якими призначають судові економічні експертизи.

Організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності передбачена ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» [2], відповідно до якої методики проведення судових експертиз підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, установленому Кабінетом міністрів України. «Методика експертного дослідження використання бюджетних коштів щодо закупівлі товарів, робіт і послуг», яка була зареєстрована в Реєстрі методик проведення судових експертиз Мін'юсту України за реєстраційним кодом 11.0.28 [3], нині заборонена до застосування.

До того ж питання порушення тендерного законодавства під час закупівлі товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти є актуальними сьогодні та потребують ретельного економічного дослідження в межах компетенції експертів-економістів.